

וחי עמר

הלכות לגר המתגייר ולקהילתו
בשלבי הגיור השונים

חיים אירם

רב הישוב אלעזר - גוש עציון

המכון לרבני ישובים
קרית ארבע חברון
תשפ"ו (2026)

© כל הזכויות שמורות

למכון לרבני ישובים

קרית ארבע חברון

ת.ד. 1613 קרית ארבע 9010000

טל' 02-9964722 פקס 02-9963253

www.rabanim.org

Email: marabanim@gmail.com

בסיוע

משרד התרבות והספורט - מינהל התרבות
המחלקה למכוני מחקר תורניים

עריכה לשונית: הרב מאיר האיתן
עיצוב כריכה: סטודיו ולדמן
עימוד: naomikap5710@gmail.com

מהדורה ראשונה: תשפ"ו (2026)

מכתב ברכה מכב' הרה"ג אליעזר איגרא שליט"א

חבר בית הדין הרבני הגדול ירושלים עיה"ק תובב"א

בס"ד

מכתב ברכה

זכיתי לעיין בגליונות ספרו ההלכתי החשוב של ידידי, **הרב חיים אירם שליט"א**, העוסק בהלכות המיוחדות הנוגעות לגר ויחסה ההלכתי של החברה אליו.

בפנאי שבידי עברתי בין דפי הספר, ומצאתי בו יצירה תורנית מושקעת וחשובה, המקיפה את **הלכות הגרים** בכל חלקי השולחן ערוך. הספר דן בהלכות המיוחדות את הגר, בהלכות תפילה וברכות, בקיום מצוות, בדיני חתנות, באונאת הגר וקירובו, ביחסו למשפחת מוצאו וביחסו העתידי, וכן בסוגיות נוספות כגון כתיבת שמו בכתובה וקריאתו לתורה.

הספר בנוי בטוב טעם ובבהירות רבה, כאשר כל הלכה מבוארת על פי מקורותיה תוך הבאת הדעות השונות, כדרכה של תורה, "והבוחר יבחר".

לספר זה חשיבות מיוחדת בתקופתנו, שבה הולכת ורבה תופעת הגרים בקרבנו. בקהילות רבות נדרשים הרבנים והפוסקים להכריע בענייני הגרים ולנווט את קיומם ההלכתי של מצוותיהם. ריבוי הגרים הוא תופעה מחודשת הנובעת משיבת ציון ומשיעבוד הגלויות, ועל כן ההתמודדות ההלכתית עם מציאות זו מחייבת דיון מעמיק והתייחסות ברורה.

בזאת באתי **לברך את הרב חיים אירם שליט"א**, אשר הגה ליבו דבר טוב וחשוב - להנגיש את ההלכות הקשורות לגרים לציבור הרחב ובעיקר לרבני הקהילות. יישר כוחו על מפעלו הברוך!

יבורך המכון לרבני ישובים והעומד בראשו על הסיוע בהוצאת ספר חשוב זה לאור.

ואסיים בברכה לרב חיים שליט"א שיזכה לאורך ימים ושנות חיים, בהפצת תורה ברבים מתוך בריאות ונחת יהודית מכל המשפחה.

בהוקרה ובהערכה,

אליעזר איגרא

הסכמת הרה"ג הרב אביגדר נבנצל שליט"א

הרב אביגדר יחזקאל נבנצל

רב בירושלים העתיקה תובב"א
מח"ס ביצחק יקרא
מציון מכלל יופי
שיחות לחמישה חומשי תורה ומועדים

בס"ד תאריך ר' פ' נתן לפניכם היום ברכה תשפ"ב
ירושלים עה"ק תובב"א

לכב' הגאון ר' חיים אירם שליט"א!

אחד"ש כתר"ה

עברתי מקופיא על ספרו רב הכמות ורב האיכות 'וחי עמך' והתרשמתי מאוד. אף
הערתי במקצת מקומות.*

בנקודה אחת אני מסתייג מן הספר: כת"ר רואה בבן ישראל מנכרית זרע ישראל
שמצוה לעודד גיורו ואיני רואה בזרע זה מה הענין המביא לגיורו ככל גר אחר, ואין
כאן תקון לעבירות של בעלה של הנכרית.

יתברך מפי נותן התורה... מלאה הארץ דעה בב"א.

צעיר הלויים

אביגדר נבנצל

* הערות הרב שולבו במקומן בגוף הספר.

בס"ד תאריך ג' אדר א' שנת ה'תשנ"ב חתום הרב יצחק יעקב גורן חתן

כבוד השר, ישראלי, וזאת בקצרה!

1. התאחדות העובדים - התאחדות העובדים הכללית
 2. התאחדות העובדים - התאחדות העובדים הכללית
 3. התאחדות העובדים - התאחדות העובדים הכללית
 4. התאחדות העובדים - התאחדות העובדים הכללית
 5. התאחדות העובדים - התאחדות העובדים הכללית
 6. התאחדות העובדים - התאחדות העובדים הכללית
 7. התאחדות העובדים - התאחדות העובדים הכללית
 8. התאחדות העובדים - התאחדות העובדים הכללית
 9. התאחדות העובדים - התאחדות העובדים הכללית
 10. התאחדות העובדים - התאחדות העובדים הכללית

[Handwritten signature]

הסכמת הרה"ג בעהמ"ח 'אורחותיך למדני' שליט"א*

לכבוד הרה"ג חיים אירם שליט"א

ראה ראיתי את החיבור הנחמד בירור בהלכות גרים, אשר כתב הרה"ג חיים אירם שליט"א, והוא הביא בספר זה כמה דינים בנושא הנ"ל, וגם הוא הביא כמה מקורות וסברות כדי לבאר כל דין ודין, והם מקורות וסברות חשובים ומאירים. וכל המעיין בדברי הרב המחבר יראו שידיו רב לו ורב גבוריה וחיליה לאורייתא ושכל סתום לא עממוהו. וכביר מצאה ידו לקבץ כעמיר גורנה מפי סופרים ומפי ספרים, בסדר טוב ונכון ומתוק לנפש ומרפא לעצם, דבר דבור על אופניו, איישר חיליה לאורייתא.

וכתוב "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'", וזה הרב המחבר ששוקד על התורה, איש תם יושב אהלים, והוא היה עוסק בכל כחו להוציא לאור ספר זה לתועלת הרבים, וכדי להגדיל תורה ולהאדירה. ודבריו הם קלורית לעין ואמרי נועם. אמרתו צרופה, ומרחשתו עמוקה וצפה, מנופה בי"ג נפה, פום ממלל רברבן ושונה על כל קוץ וקוץ הלכות מרובות, תלי תלים כהררים בשערא רבי רבבות, ושמעתתיה רווח ממילא באור בוקר לא עבות.

הנה כתוב בהקדמת הרוקח "כל אדם צריך לרשום שמו בספרו". ולפי זה מצינו שהגמטריא של "בירור (418) בהלכות (463) גרים (253)" היא 1134. וכן מצינו שהגמטריא של "בא (3) חיים (68) אירם (251) וכתב (428) ספר (340) טוב (17) זה (12) באהבה (15)" היא גם כן 1134. **הרי שיש כאן רמז טוב שהרב המחבר הוא ראוי לכתוב ספר זה.**

יהי רצון מלפני מי ששוכן במרומים שהוא יברך את הרב המחבר, וחפץ ה' בידו יצליח להביא תרף וישע לרבים, ונותן התורה יהא בעזרו שימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ברבות הטובה, גם עדי זקנה ושיבה, באורך ימים ושנות חיים. וכל אשר יעשה יצליח, ללמוד וללמד לשמור.

מחבר הספר אורחותיך למדני

* הפניות להערות הרב שולבו בגוף הספר ומובאות במלואן בסוף הספר.

תוכן הענינים

ט פתח דבר _____

יא הקדמה _____

יט שער א: מהותו של הגיור _____

מא שער ב: אורח חיים _____

הנהגות יום הגיור • ציצית ותפילין • תפילה • נפילת אפיים
ותחנון • קריאת התורה • ברכות • שבת • יום טוב • ראש השנה
• סוכות • פסח וספירת העומר • תעניות • חנוכה • פורים

קלה שער ג: יורה דעה _____

שחיטה • בשר וחלב • בישולי נכרים • הכשרת כלים וטבילת
כלים • יין נסך • קידוש השם • ריבית והלוואה • כתובת קעקע
• טהרת המשפחה • נדרים ושבועות • כיבוד אב ואם • תלמוד
תורה • צדקה • מילה ופדיון הבן • אהבת הגר • אונאת הגר •
קשר הגר לעברו • גר קטן • גר שחדל משמירת מצוות • ספר
תורה תפילין ומזוזה • מזוזה ודיור • יישוב הארץ ומצוות התלויות
בארץ • אבלות וקבורה

שא שער ד: אבן העזר _____

פריה ורביה • חזקת יהדות • תקנות רישום לנישואין • גלי העליה
לארץ • עדות על הגיור • הגדרת 'נוהגים כדרכי ישראל' • יחוד
וקרבה של הגר לקרובי משפחתו • שידוכין • עריות • איסורי
חיתון • נישואין לכהן • חודשי הבחנה • נישואין • גיטין

שער ה: חושן משפט _____ תלג

מינוי גר לדיין ותפקידים ציבוריים • חיוב דיני ממונות על מעשים
בטרם הגיור • ירושה • חובות לגר

שער ו: מעמד המתגייר בין שלבי הגיור השונים _____ תעא

א. מל ולא טבל _____ תעד

ב. טבל ולא מל _____ תצז

ג. החל בתהליך גיור אך טרם מל וטבל _____ תקט

ד. קבורת גר שהיה בתהליך גיור _____ תקיב

ה. קבורת חיילים שאינם יהודים _____ תקכא

ו. סיכום _____ תקכה

שער ז: הערות ממחבר הספר 'אורחותיך למדני' _____ תקכז

מפתח _____ תקנג

שער א

מהותו
של הגיור

שער א

מהותו של הגיור

א

יתברך הבורא וישתבח היוצר שבחר בישראל מכל האומות להיות לו לעם סגולה, אומה מקבלת גרים עובדי ה' לקהל ה'. אף כי באי עולם נקראים לעובדו, ישראל בלבד נתייחדו להיות לו לבנים ועבדים - **'בני בכורי ישראל'**.

שני יסודות כלולים בברית הנצחית בין ה' לישראל:

א. עם ישראל לא יוחלף בעם אחר ואין שני לו להיות כמותו 'גוי אחד בארץ'.

ב. הברית הינה כללית-לאומית, ולא אישית-פרטית.

יחד עם הברית המבדילה את ישראל מהעמים ומזכה אותם בתואר עם סגולה, וכחלק מהותי ממנה, באה היכולת, ואולי אף המצווה, לצרף אל הברית הזו מכל באי עולם, להיות אף הם בני ברית, נבדלים משאר העמים ונכללים בכללה

ואף אם ימצא בזמן מן הזמנים מי מבני האדם שיבקש את קרבת ה' וילך בדרך ה' לבדו - חכם וחסיד יהיה, אך לא יוכל לבוא בברית ה' להיות לו כבן ועבד, אלא אם יתכלל בתוך האומה הישראלית.¹ כך מלמדים אותנו הראי"ה קוק ובנו הרצי"ה קוק:

'ישנם בעולם חסידים, פילוסופים, אנשי קודש ואנשי אלוהים, אבל אין בעולם אומה, שנשמתה העצמית לא תוכל להשתלם כי אם על פי המגמה של האידיאה האלהית העליונה בעולם, כי אם ישראל'. [אורות התחיה פרק ב]

'לַעֲמַת הַגֵּר־הַתּוֹשֵׁב, הַקּוֹבֵעַ אֶת מְלֶאכִיּוֹתָיו חֻבָּתוֹ וּמִצְוֹתוֹ בְּאִשֶּׁר הוּא אָדָם, הִנֵּה, גֵּר־צֶדֶק בָּא בְּהַחֲלָטָה מִתּוֹךְ הַכָּהֵן וְהַרְגָּשָׁה פְּנִימִית יִתְּרָה וּמִיָּחָדָת, שְׁהִיא

1. גם בלא הצטרפות לעם היהודי אפשר להגיע למעלות גבוהות מאוד, כדברי 'תנא דבי אליהו רבא' ריש פרק ט, וכן ברמב"ם סוף פרק יג מהלכות שמיטה ויובל, ובהלכות מלכים פרק ח הלכה יא.

**מַגְלָה וְקוֹבֵעֶת לוֹ אֶת הַצָּרָה הַחַיּוֹנִי שֶׁל הַהִתְנַדְּבוּת וְהַהִתְמַסְרוֹת בְּמַה שְּׂאִינִי
מִחֵיב מִצַּד אֲנוֹשִׁיתוֹ הַכִּלְיָתִי: לְהַדְבִּק בְּיִשְׂרָאֵל וּלְהַכְלִיל בּוֹ בְּרוּחַ וּבִפְעָלִי** [הרצ"ה
זצ"ל, לנתיבות ישראל חלק ב מאמר שישים 'לברור ענין הגיור מבחינת היהדות התורתית']²

הסגולה העוברת בישראל מדור לדור, מהורים לצאצאים במעין 'גנטיקה רוחנית', יכולה להיות נחלת המצטרף מעם ומשפחה אחרת. זוהי תכונת סגולת ישראל, פלא הוא ויהי לפלא. לא מדרגה רוחנית בלבד קונה לו המצטרף לעם ישראל בתהליך הגיור, אלא גם את הזכות להיקרא 'בן אברהם אבינו'.

הכרזת המתגייר '**עמך עמי וא-לוהיך א-לוהי**' [רות א] היא גם **מהות** תהליך הגיור וגם **תוצאתו**. אי אפשר **בלעדי** אמירה זו, ואין **תוצאת** הגיור אלא אמירה זו.

2. במאמר מקיף הרחיב בזה הרב שלמה גורן זצ"ל, הרב הראשי לישראל, בקובץ 'שנה בשנה' תשמ"ג עמוד 149, זו לשונו במאמרו 'כפירה בעם ישראל לענייני גיור':
'בדבר נכרי המקבל עליו את שמירת המצוות כדת וכדין, אך אינו מקבל עליו את שייכותו לעם היהודי אלא ברצונו להישאר בריטי הולנדי צרפתי וכיוצא בזה, האם אפשר לגייר אותו על פי ההלכה או לא?... תשובתי לשאלה ההלכתית עצמה ביחס לגר זה היא שלילית ביותר... [ש]כדי להתגייר חייבים להצטרף גם לעם ישראל ולא רק לאלוהי ישראל. הזהות שבין עם ישראל לתורת ישראל היא יסוד מוסד בעיקרי האמונה שלנו... התורה והעם היהודי צמודים וקשורים כנשמה לגוף ושלמה בגחלת ואין ביניהם כל אפשרות של פירוד. כל גיור מיסודו הוא הצטרפותו של המתגייר לעם היהודי, וקבלת עול תורה ומצוות לפני הגיור הוא תנאי לגרות ולא הגיור עצמו... שחיוב המצוות של כל אחד מבני ישראל הוא תוצאה של שייכותנו לעם היהודי... נכרי שבא להתגייר ואינו מוכן להצטרף לעם היהודי אע"פ שמקבל עליו לקיים את כל תרי"ג המצוות ברור שאין ממש בדבריו. זה גרוע ממי שבא להתגייר וקיבל עליו את כל המצוות חוץ מדבר אחד...'
את דברי הגר"ש גורן הביא, ואף כתב כדבריו, הרב צבי [הרשל] שכטר שליט"א, בספר 'קול הצבי' [תשס"ג עמודים קיט-קכ] יעויין שם.

וזו סגולת הגר, כדברי המהר"ל בספרו תפארת ישראל, פרק א, זו לשונו: '**...אותם אשר יש להם נפש אלקית, הם מוכנים לדברים אלקיים, כמו הנבואה ורוח הקדש, ודבר זה לא תמצא רק בעם אשר בחר בו השם יתברך... ומפני זה, המצות - שהם הפעולות האלוקיות - מתייחסות בפרט לישראל בשלימות, כאשר יתבאר עוד. ואל יקשה, אם כן הגר איך אפשר שיהיה מקבל התורה... ואין זה קשיא כלל, כי מאחר שבא להתגייר, הנה יש לו תכונה ישראלית. וכאשר נתגייר נעשה טפל לאומה הישראלית, והרי הוא כמוה...'**

ובשיחה עם הר"ה הנקין זצ"ל, בעה"מ שו"ת 'בני בנין', כשנתגלגלו הדברים לענייני גיור, אמר לי כי לו היה בא לפני מתגייר אשר מקבל על עצמו כל מצוות התורה שבכתב ושבועל פה, אלא שהיה, למשל, ממכחישי השואה וטוען כי לא הייתה ולא נבראה, לא היה מגיירו, מחמת שהוא נגד כלל ישראל כולו וכמי שאינו חלק מהם.

ויעויין עוד בקובץ תורה שבעל פה [כרך יז עמוד פו-פז], שם הגדיר הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל את האדם החפץ במצוות בלא קישור לעם ישראל כמי שנחשב פורש מדרכי ציבור, שחמור דינו ממי שמקבל עליו המצוות חוץ מדבר אחד שאין גירותו גרות. ויורחב עוד ברצות ה' בענין זה במאמר נפרד אם גומר ה' עלינו.

כלולה כאן התחייבות המצטרף לעם מצידו, וגם קריאתנו אליו בהתחברו עמנו: **‘טבל ועלה אומרים לו דברים טובים דברים של נוחמים, במי נדבכת, אשריך, במי שאמר והיה העולם ברוך הוא, שלא נברא העולם אלא בשביל ישראל, ולא נקראו בנים למקום אלא ישראל, ואין חביבין לפני המקום אלא ישראל...’** [מסכת גרים פרק א], ואף הוא עתה חשוב לפני הקב"ה כבן חביב מישראל.

◆ ב ◆

תולדות הגיור כתולדות העם. מאז הופעת אברהם העברי ושרה אמנו, למן הרגע הראשון שהחלה ההיסטוריה הישראלית, מצטרפים גרים למשפחת ישראל. עם הופעת היהודי הראשון בעולם, הופיע המתגייר הראשון 'אברהם שהיה תחילה לגרים'.³ ומיד אחר כך פונה אברהם להמשיך את תהליך הגיור, כפי שמובא במדרש: 'כל המכניס בריה אחת תחת כנפי שמים מעלה עליו הכתוב כאילו בראה כאילו יצרה, שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן [בראשית י"ב ה'] וכי אברהם אבינו ע"ה בראם או אברהם יצם והלא אם יבואו כל הבריות שבעולם לברוא יתוש אחד אינם יכולים?! אם כן למה נאמר 'את הנפש אשר עשו בחרן'? ללמדך שהיה אברהם אבינו ע"ה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים.⁴

מאז, בכל תפנית בתולדות האומה, לטוב ולמוטב, תימצא תופעה של גירות: ביציאת מצרים, בעליית עזרא ונחמיה, בתקופת חורבן בית המקדש השני, בסיום השואה האיומה ובתקומת המדינה, בעלייה הגדולה של שנות החמישים במאה הקודמת, ועוד.⁵

3. תלמוד בבלי סוכה מט עמוד ב, חגיגה ג עמוד א.

4. אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק כו.

5. הגיור קשור לתולדות ישראל: לעברו, מציאותו בהווה, והשלמתו העתידית ביסוד מחדש של מלכות ישראל מבית דוד, כמתואר בדברי ה'שפת אמת' (ספר במדבר שבועות שנה תרמז): **‘בענין מגילת רות בשבועות, להראות אם כי הקדוש ברוך הוא בחר בנו ונתן לנו התורה מ"מ אנו מוכנים לקרב כל מי שבא להתגייר... וע"ז נאמר ה' שומר את גרים שהקב"ה שומר הנשמות שהם מובלעים בסט"א. וכן היו כלל ישראל במצרים שהוציאו משם הנשמות שהיו מובלעים ת"י הסט"א. ואיתא: ג' מציאות מצא הקדוש ברוך הוא: "מצאת את לבבו נאמן" שהוא אברהם אבינו עליו השלום ראשון לגרים. "כענבים במדבר מצאתי ישראל" הם עיקר הגירות שזכו להיות נבחרים להשי"ת לעם נחלה. "מצאתי דוד עבדי" הוא מלך המשיח שהוא סוף הגרים שבימי משיח אין מקבלין עוד גרים. והטעם כי כבר יהי מתוקן ונבדלין כל נשמות הראוין להתדבק בקדושה'.**

כישראל כן הגיור: גלגוליו ההלכתיים של הגיור וההתייחסות אל המבקשים להצטרף לעם ישראל, עברו ועוברים שינויים ואף תהפוכות במהלך הדורות, בצמוד ובהשפעת האירועים העוברים על העם, ובמצבו בעולם בכלל. לא דומה תהליך החיבור אל ישראל כשהם משפחה לפני מתן תורה, לתהליך הגיור שלאחריו.⁶ לא ישווה תהליך הגיור והיחס אל המבקש להתגייר בשעה שישאל יושבים על אדמתם בשלווה גשמית ורוחנית, לשעה שבה הם סחופים ודוויים וייסורים וצרות באים עליהם, או בשעה שידם תקיפה על האומות ורבים מעמי הארץ מתייחדים מפחד היהודים אשר נפל עליהם.

כך גם ביחס למתגייר הפרטי - לא ישווה המבקש להצטרף לישראל מחמת טובת הנאה כלשהי למבקש להצטרף מאהבת ה' הבוערת בו. לא ישווה המבקש להתגייר מחמת אונס למבקש מרצון, או מי ששב אל ישראל מחמת שהיו אבותיו מישראל ורחקו מעל עמם למי שמעולם לא היה לו כל קשר וזיקה לעם היהודי.⁷ כן לא ישווה היחס למבקש להתגייר לקהילה יהודית בחוץ לארץ, למבקש להצטרף לעם היושב בציון בעצמאות מדינית תחת שלטון עברי.⁸

גרים הם במובנים רבים 'דור מדבר' שמחבר בין עבר לעתיד. הגרים שהם צאצאים של יהודים ושאינם יהודים, חוזרים ומתחברים לעם היהודי, והחיבור הוא ארוך ומלווה בתהליך נפשי לא פשוט, שקצה קצהו מובע בתהליך הגיור כפי שחז"ל תיארו אותו במסכת גרים ובגמרא ביבמות, בכריתות ועוד.

תהליך נפשי מטבעו אינו שווה בכל אדם, וכל מתגייר הוא עולם נפשי ומעשי בפני עצמו.

לקהילה יבקשו להצטרף מתגיירים שיגיעו אל התהליך מתוך תשוקה גדולה להתקרב לעם ישראל ולאוקי ישראל, אולם גם מתגיירים שהגיעו לגיור מתוך מהלך חייהם כשהמחשבה להתגייר לא באה מתוך תשוקה ובעירה פנימית אלא מתוך נסיבות חייהם.

6. הרחיב בדבר זה מרן הרצ"ה קוק זצ"ל, במאמרו 'לבירור עניין הגיור מבחינת היהדות התורנית', לנתיבות ישראל עמוד קה ואילך.

7. יחסם של חכמי ההלכה בישראל לכך, יורחב ברצות ה' במאמרים נפרדים בעתיד.

8. כדברי הרב אונטרמן המבדיל בין הנהגתו בגיור בחו"ל לפסיקתו בארץ ישראל, וכדברי הרב גורן שיובאו במאמר נרחב בנושא.

גם קיום המצוות יהיה אצלם שונה ומודרג, הן לפני הגיור והן לאחריו. יהיה מי שיחל לשמור מצוות תוך כדי תהליך, ויהיה מי שגם בסיום התהליך עוד יהיה במעלה הדרך בשלבים שונים.

◆ ג ◆

‘להיות יהודי פירושו ליטול חלק בקהילה שהעבר הוא יסוד מכריע בכינונה’⁹ וייעודה העתידי הוא סוד נצח קיומה.

‘אין הגר נפגש ומזדהה עם האומה הנוכחית בלבד, אלא עם עברה ועתידה גם יחד.’¹⁰

מכוח דברי ימי העם וכריתת הברית בין הקב"ה לישראל ביציאת מצרים נגזרת גם הצורה המעשית של המבקש להצטרף לברית זו - הלכות הגיור. כפי שהרמב"ם מתבטא בהלכות איסורי ביאה פרק יג: **‘בשלושה דברים נכנסו ישראל לברית: במילה וטבילה וקרבן. מילה הייתה במצרים... וטבילה הייתה במדבר קודם מתן תורה... וקרבן... וכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן... שנאמר "ככם כגר", מה אתם... אף הגר לדורות...’**

ומכאן, גם קירוב הגר והיחס למבקש להצטרף לישראל, הוא כפי מצבם של ישראל באותו הזמן. שהיה מקום לומר, שכל עוד ישראל לא נמצאים במצבם המושלם באופן שכל תנאי הגיור יוכלו להתקיים בשלמות - לא יוכלו גרים להתגייר כלל, כפי שאי אפשר לקיים מצוות רבות בזמן חסרונם של בית המקדש, או כאשר ישראל לא יושבים על אדמתם וכדו'. כנגד זה דרשו חז"ל כי הגיור מתאפשר בכל דור ודור, כדבריהם: **‘אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים? אמר רב אחא בר יעקב וכי יגור אתכם גר אשר בתוכם וגו’¹¹.** וכן הוא בדברי הראשונים כגון המהר"ם בתוספותיו ליבמות [דף מו עמוד ב]: **‘והשתא דליכא מומחין היכי עבדינן גרים? וי"ל מדכתיב "לדורותיכם" לגבי גרים ש"מ דאפילו לדורות הבאים אנו יכולים לעשות גרים. ועוד י"ל דיכול להיות**

9. לשון פרופ' אשר כהן, בפתיחת ספרו 'יהודים לא יהודים'.

10. דברי הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל, קובץ תורה שבעל פה יג עמוד פז.

11. תלמוד בבלי כריתות דף ט עמוד א.

שיער ב

אורח חיים

שער ב

אורח חיים

◆ הנהגות יום הגיור ◆

א. ביום הטבילה יש לנהוג שמחה,¹ ולענין נפילת אפיים ואמירת תחנון באותו היום יעויין לקמן בסעיף כב. יש הנוהגים שהגר מתענה ביום טבילתו עד לאחר הטבילה.²

1. ולענין יום ברית המילה למתגייר יעויין לקמן בדיני תחנון, בדברי ה'אורחות' למדני' שם.
2. מנהג זה הובא בתשובות 'שרידי אש' חלק ב סימן סט זו לשונו שם: **'ונוהגים הגרים להתענות ביום שמתגיירים'** ובספר 'תשובות והנהגות' כתב הר"מ שטרנבוך כי הנהג כן יתענה עד הטבילה, זו לשונו שם כרך ב סימן תקו: **'שמעתי נוהגין שביום שמתגיירים צמים... ואין לי כאן ספרי הפוסקים לעיין מקור המנהג, ולדעתי נראה שאם צמים יש לצום עד הטבילה, אבל ברגע שטבלו הגר או הגיורת, הוי יום משתה ושמחה לדידהו כיום קבלת התורה וראוי לשמוח דוקא ולא לצום, וכן מפורש ברמב"ן ר"פ יתרו שעשו סעודה לפני האלקים היינו למילת יתרו לגירות, וזה לשונו: לאכול לחם "עמו ביום חתונתו כי חתן דמים הוא". ונראה שטעם הצום הוא כמו שחתן מתענה על עוונותיו, כך גר שנתגייר שנענש בדיני שמים גם על מה שחטא קודם... וכשפורש ונעשה ישראל ראוי לו להתודות ולצום, אבל ברגע שנעשה ישראל ראוי הוא מיד לשמוח בשמחה כיום שניתנה בו תורה לישראל ולאכול בשר ולשתות יין כהודאה להקב"ה שזיכה אותו ליכנס לקהל ה'.** ולפי זה ראוי לגר או גיורת לצום ביום שמתגיירים עד הטבילה, ואז לכמה פוסקים מברכים שהחיינו וטובל כליו, ואוכל ושותה ושמח שזכה ליכנס לעם ה' ואשרי חלקו' [ביחס לחיוב טבילת כלים לאחר הגיור יעויין בחלק יורה דעה סעיף יב]

וענין רש"י על התורה לבראשית פרק לו פסוק ג, זו לשונו: **'מצינו באגדת מדרש ספר שמואל (פרק יז) שלשה מוחלין להן עונותיהם גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיה'.** וכן נמצא גם בתלמוד ירושלמי ביכורים פרק ג הלכה ג: **'חכם, חתן נשיא - גדולה מכפרת קביל עליה ממניתיה. חכם מפני שיבה תקום והדרת פני זקן מה כתיב בתריה וכי יגור אתכם גר בארצכם לא תונו אותו מה הגר מוחלין לו על כל עונותיו אף חכם שנתמנה מוחלין לו על כל עונותיו. חתן וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל וכי מחלת שמה והלא בשמת שמה אלא שנמחלו לו כל עונותיו...'**

והנראה לי בזה כי אמנם יש סומכים סיבת דבר זה לדין גר שנתגייר כקטן שנולד, אך כלל זה הוא בעיקר משפטי לענייני יוחסין, ולא לכל החיובים על העבר של הגר כגון בדברים שבממון בין אדם לחבירו, לכן נראה שסיבת הדבר היא מחמת הדמיון לעולה לגדולה, שכשם שהעולה לגדולה נהפך והיה לאיש אחר ויוצא מכלל אדם פרטי לחשבון אדם כללי, כך גם הגר מתעלה בעילויים של ישראל בהתכללו בהם, ומחמת כן הרי הוא כעולה לגדולה שנמחלו לו עוונותיו כנלענ"ד.

ב. לאחר הטבילה יכול הגר לברך 'שהחיינו' אם רוצה. ואם מסתפק בדין זה יכול לברך 'שהחיינו' על פרי או בגד חדש, ולכלול בזה גם את שמחת מצות הטבילה לגירות.³

[עוד נרמז בזה בתשובות חוות יאיר, סימן עט, זו לשונו שם: '...כי הענין שגר שנתגייר כקטן וכו' מפני שקבלת עול תורה ומצות מכפר על כל תועבת ה' אשר עשה [כי בגר שהיה גוי כופר בבורא עולם עסקינן] כמו תשובה מעלייתא כאלו עשה אותו מעשה ביהדותו ועשה תשובה...' אלא ששם באמת הבדיל בין דברים שבהם אכן מתכפר לו ודברים שנענש עליהם גם אחר הגיור ואינו בבחינת 'קטן שנולד' יעויין שם ולכן הוספתי טעם אחר בזה, ואכמ"ל]

עוד כתב הגר"מ שטרנבוך שם כרך ג סימן נד, זו לשונו: 'נזדמן שנתגיירה אצלנו בס"ד גיורת שמתגיירת לשם שמיים כדת וכדין... מאחר שהיא נכנסת היום ליהדות על ידי והוי כברית ושמחה גדולה, עיין בספורנו ר"פ יתרו (שמות י"ח י"ב) שהסעודה לאכול לחם עם חותן משה היא לשמחה עמו על שנכנס תחת כנפי השכינה בגדר ישמח ישראל בעושי. והבית דין שהם המביאים אותה לברית ישראל, ראוי להם לשמחה שמכניסים אותה לקהל ה' לברית... ואף כאן הבית דין המטבילין אותה הם כהסנדק ובעל הברית שמביאים למילה, שעל ידיהם נכנסת לברית ה'... וע"כ שפיר ראוי להם לשמחה היום וכן הציבור עמהם... ויש להוסיף שבגמרא יבמות (מז ב) איתא שאם ראוי להתגייר שיהיו מצוה לא משהינן, והיינו דבראוי ומוכן לקבל מצוות, הוי מצוה לגיירו, וכן נראה בבה"ג שמנה במניין המצוות לדון ולפסוק בעניני גרים, וכולל לדון אם כל כוונתם לש"ש וקיתרו, ולא באלו שאין כוונתם טהורה לשם שמים ודאי אין מצוה ולא שמחה שנכנסו לברית... ועכ"פ ראוי לגר או גיורת ולבית דין לשמחה אותו יום מאוד שזכו להכניס אדם תחת כנפי השכינה...'

ראויה לתשומת לב ההערה בדבריו שגם בית הדין יש לו לשמחה באותו יום על זכותם. ויפה לשמחה עם הגר ביחד, כדי לקיים את דברי הבריתא במסכת גרים: 'אומרים לו דברים טובים, דברי נוחמים: 'אשרין במי נדבקת... כל אותם הדברים שאמרנו לך לא אמרנו אלא להרבות שכרך...' כלומר שכל שנעשה- נעשה לטובה ומתוך חיבה וכבוד לו ולעם ישראל. דווקא בית הדין שהיה הגורם הבוחן, ביכולתו ומחובתו לקרב וליישב לב המתגייר.

ובספר 'משנת צדיקים' [עמוד שלא] לר"מ טיראני כתב שיש לעשות סעודה ביום מילת הגר כמו ביום מילת ישראל, וכן נכתב בספר 'ליקוטי סופר' עמוד כג ז"ל: 'וגם במילת גר מצוה לעשות סעודה' וראיתו מיתרו. ובאותה לשון ומאותו מקור, כתב גם בספר 'קרבן אשר' על התורה לפרשת לך לך לרב אשר זעליג לאנדא ז"ל.

3. בתשובת רדב"ז חלק א סימן תלד, פסק שהגר אחר טבילתו מברך 'שהחיינו', זו לשונו שם: 'שאלת ממני על בני האנוסים אשר באים להכניס תחת כנפי השכינה אם חייבין לברך שהחיינו בשעת המילה. תשובה הדבר ברור אצלי שחייב לברך אם יודע הברכה דמאי שנא ממי שלא פדאו אביו ובא לפדות עצמו מברך לפדות הבכור ושהחיינו... ולענין הגר כיון דק"ל דמל ולא טבל כאלו לא מל לא יברך בשעת המילה אבל אחר הטבילה יברך שהחיינו שבאותה שעה נגמר גירותו כיון שהטביל וכבר ידעת שאין מטבילין אותו עד שיתרפא ואז יש לו שמחה שלימה שנכנס תחת כנפי השכינה ואם על מצוה פרטית חייב לברך שהחיינו ומברך ג"כ אשר קדשנו וכו' להכנס בבריתו של אברהם אבינו על כל התורה כולה שיקבל עליו לא כ"ש שיברך ופשוט הוא.'

ודבריו הובאו ב'פתחי תשובה' ליורה דעה סימן רסח.

מתשובת חתם סופר עולים שני עקרונות שמאפשרים ואף מחייבים ברכת שהחיינו לאחר הטבילה: א. כל מי שמרגיש הרגשה המחייבת ברכה, כבר מחוייב בה ואין אומרים בזה ספק ברכות להקל. ב. ברכת 'שהחיינו' במי שנכנס לחיוב מצוות, היא עבור כל המצוות שעומד

לעשות מעתה והלאה כמחוייב. זו לשונו שם חלק א תשובה נה:

'והנלע"ד מ"ש חז"ל בברכת שהחיינו רשות איננו רשות לברך ברכה לבטלה אלא כל מי שנהנה בדבר שראוי לברך עליו אסור ליהנות בלא ברכה, אך לזה צריך שיעור וגבול ויש דברים שאפילו יאמר אני נהנה בטלה דעתני אצל כל אדם ואסור לו לברך, ויש דברים... שתולה בדעת כל אדם לפי דעתו, אם נהנה לא בטלה דעתו ואם אינו נהנה לא יברך והיינו רשות, ומ"מ מי שידוע בעצמו שנהנה אין ברכתו רשות אלא חובה ואם יודע בעצמו שנהנה ואינו מברך הוא חוטא, ולפי"ז כל דברים שיש ספק בברכת שהחיינו שוב א"א לומר מי שידוע בעצמו שנהנה א"א לומר עליו בטלה דעתו אצל כל אדם... וכיון שנהנה יברך לא מספק אלא מודאי כיון שהוא נהנה וביטול דעתו ליכא כנ"ל. ויען בברכת שהחיינו רבו כמו רבו דעות שונות... נ"ל הכרעת ס' פרי תואר סי"ח [סק"ד] שכל מי שמתחנך תחלה לחיוב מצוה יברך, לא כמ"ש רוקח שעל כל מצוה מברך בחינוכה אלא הנכנס לחיוב מצות וע"כ יברך כל בר מצוה בתחלת הנחת תפילין על כל מצות שעתיד לעשות כל ימיו...'

ובכיוון דומה לסברת החתם סופר כתב גם בתשובת 'אגרות משה' זו לשונו בחלק אורח חיים ה סימן מג: **'ואף שהוא רשות אין לזלזל ולהקל, דוודאי כיוון שרשאי לברך, יש לכל אדם לברך, אף לגדולי עולם... וכ"ש אגן דלי מצוות, שיש לנו לברך להשי"ת ולהודות לו אם אף יש לנו רשות לברך. וכן נראה לע"ד מה שכתב הרמב"ם בסוף הלכות ברכות, ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה וירבה בברכות הצריכות... שלכאורה לא מובן, אם צריכות, הרי מחוייב הוא... אלא נראה שכוונתו דירבה בברכות הצריכות לברך, אף שאינם חובה... שבזה כתב שירבה בהם'** ויש שאף רצו לומר שכן דעת הב"ח בדבריו על הטור אורח חיים סימן כט, אך הקשו שנראה כסותר דבריו ואכמ"ל.

יעויין באריכות בתשובת 'קול מבשר לר"מ ראטה זצ"ל סימן כא שדן בעקרון זה ובדברי הב"ח, ביחס לחיוב ברכת שהחיינו ביום העצמאות, ובמסקנתו שם זו לשונו: **'העולה מכל זה לדינא, אף כי אין להטיל חובה על כל איש שיהיה צריך לברך שהחיינו ביום העצמאות, אבל כל מי שרוצה לברך הרשות בידו ואין בזה שום חשש של ברכה לבטלה, וכל מי שידוע בעצמו שנהנה ושמח במאורע של תקומת המדינה ביום ההוא שהוקבע ליו"ט אין ברכתו רשות אלא חובה.'** הרי שעצם שמחת הגר בעלייתו מן הטבילה והתכללותו בכלל ישראל מעתה, מחייבת בברכת שהחיינו.

וכסברא זו כתב בתשובות 'מנחת יצחק' לנהוג כרדב"ז, זו לשונו שם חלק א סימן קכט: **'...שאל אם נוהגין כן כדברי הרדב"ז, הנה בעיקר דברי הרדב"ז יש להביא ממס' מנחות (דף ע"ה ע"ב) היה עומד ומקריב מנחות בירושלים, אומר ברוך שהחיינו וקימנו, ופי' רש"י כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו, ומזה למד הרוקח בשם ריב"ק שפירא הובא בש"ך (יו"ד סי' כ"ח ס"ק ה'), שכל מצוה שעל האדם לעשות ולא עשאה, ומתחנך לכתחילה, צריך לברך שהחיינו עיני שם... וזה י"ל גם סברת הרדב"ז בגר, כיון שנכנס לחיוב מצות מברך שהחיינו... יעו"ש.**

אמנם מי שמסתפק אם לברך - כגון מי שאינו יכול להרגיש שמחה מחמת סיבה כלשהי, או שמסתפק בחיובו, ראוי לסמוך ברכת 'שהחיינו' של הטבילה, לברכת 'שהחיינו' על פרי או בגד חדש. וכן כתב הרה"ג רפאל אהרון בן שמעון זצ"ל בספר 'נהר מצרים' חלק א יורה דעה הלכות גרים סעיף כא זו לשונו: **'אחר שלבש בגדיו יברך בא"י אמ"ה אקב"ו על הטבילה והרדב"ז... פסק שהגר יברך ברכת שהחיינו. והביא דבריו נ"ע בברכ"י שם סק"ג... וכ"כ מוהקיק"ש בהגהותיו לסימן... ואולם יען ברכה זו לא מצאנו להפוסקים הראשונים ז"ל שהזכירוה, ע"כ מנהגנו במצרים לצוות לגר ולגירות להכין להם מלבוש חדש וללובשו אחר הטבילה ולברך עליו ברכת שהחיינו אחר ברכת הטבילה ומלמדין אותם קודם שבברכה זו יכונו לפטור גם ברכת שהחיינו**

ג. בענין רחצה במקלחת מיד לאחר הטבילה יעויין בהערה.⁴

על הגירות וכן ראוי לעשות לצאת ידי הכל ודו"ק'

ובתשובת 'משנה הלכות' תלה את חיוב הברכה בכמה טעמים, ביניהם בשמחת לב המתגייר באותה שעה, ויצא לחלק בין גרים שונים, שהגיר להם שמחה רבה או שמא אינה כל כך שמחה להם. זו לשונו שם בחלק טז סימן צד: **'בדבר ספיקתו בגר אי יברך שהחיינו לאחר הטבילה כדעת הרדב"ז... ומיהו לא שמעתי מברכין הברכה, ולכאורה ברכה זו הוא כמו מי שנעשה בר מצוה שנתחייב במצות ולמה לא יברך שהחיינו... ואולי יש לומר לפמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות ה"ח כל מצוה שעשייתה הוא גמר חיובה מברך בשעת עשייתה וכל מצוה שיש אחר עשייתה ציוי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הציוי האחרון ע"ש מה שהאר"י והנה הגר שנתגייר הוא כדי לקיים כל המצות... ולכן אפשר דשהחיינו נמי אינו מברך מטעם זה דהעיקר שיקיים על להבא. עוד חשבתי טעם אחר לפמ"ש בילקוט שמעוני פ' בא סי' ר"ג ז"ל תורה אחת יהיה לאזרח ולגר שלשה גרים הן... והמבואר דיש שלשה מיני גרים והגר השלישי שכולו לש"ש הכ"נ ה"ל"ל שהחיינו אבל שתי הגרים הראשונים למה יברכו... ואין השמחה בשלמות... וכיון שכן יש שאלה אם זה שמחה גמורה אצלו, והרדב"ז ז"ל מייירי מכת שלישית דלדידהו ודאי הכל שמחה ומברך' ולפי זה יש לומר שבאמת אם רואים אנו את הגר בהתרגשות ושמחה גדולה בשעה שעולה מן הטבילה, יש להורות לו לברך שהחיינו.**

ויעויין לקמן בהערה 5 לעניין עשית מצוה בפעם הראשונה.

ומדברי הפוסקים לעיל משמע שמקדים ברכת שהחיינו לברכת התורה על אף שברכת התורה היא חיוב מן התורה וברכת שהחיינו היא מדרבנן, כנראה משום שהיא על עצם מעשה הגירות הנגמר בטבילה ותיכף לטבילה ברכה.

4. ברמ"א סוף סימן רא כתב שנהגו להחמיר בטבילת נדה שלא תתרחץ במים שאובים לאחר טבילתה. בש"ך כתב הטעם משום חשש שמא יאמרו שהמים שאובים הם המטהרים ולא הטבילה במי המקווה. וב'פני יהשע' למסכת שבת דף יג עמוד ב כתב כי טעם הדבר משום גזירת חז"ל שמי המרחץ יטמאו אותה לטהרות, וממילא בימינו שממילא אינה נטהרת בטבילה לטהרות אלא לבעלה, אין לפסול את הטבילה בדיעבד ואינה צריכה לטבול בשנית. וכן עולה מדברי המרדכי שהוא מקור דין זה, שעיקר הגזירה היתה משום טהרות זו לשונו בהלכות מקוואות שלו רמז תשנ: **'שמעתי קורא תגר ומליזין על בנות ישראל הטובלות אם נכנסו אחר הטבילה במרחץ וכן כתב נמי רבינו שב"ט דלא עלתה לה טבילה וראייתם מ"ח דברים שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים לאחר טבילה משום שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין... דלא נפסלה הטבילה וקרוב הדבר בעיני דאפי' לכתחלה יכולה לרחוץ בתר טבילה לאלתר דהיא גזירה ליתא אלא דגזרו טומאה על המים... דכי גזרו על אדם שקבל טומאה אף על פי שאין משקה מטמא אדם והני מילי לענין לפסול התרומה... אבל לחולין לא גזרו ובעלה חולין הוא... וכן שמעתי ממנה"ם להתיר ולי הדיוט נראה דבמרחצאות שלנו של זיעה ליכא מאן דפליג דשרי אפי' לכתחלה ואפילו לתרומה לא גזרו...'** ובדין למעשה של רחיצה לאחר הטבילה יש אוסרים ויש מתירים ואכמ"ל.

ואף למחמירים בזה, כבר כתב בשו"ת שבט הלוי חלק ה סימן קכה שהאיסור הוא עד שלא הגיעה לביתה והותרו זו לזה, אבל לאחר מכן אין כל הקפדה, זו לשונו: **'ראה בעניי דאינה אסורה רק סמוך לטבילה בלבד דכשנכנסה כבר לביתה אף על פי שאינה משמשת עד מאוחר בלילה מכ"מ כיון שבעלה נוגע בה א"כ כבר הועילה הטבילה, וא"כ גם אם תרחץ אח"כ בביתה אין אפשר לומר לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין הלא כבר עשתה הטבילה את שלה, וכן בשאר ראשונים במדרכי נזכר רק אחרי טבילתה, ולשון זה באו"ז אם הוא דוקא משכחת לה... באופן זה**

ד. הגר אינו מברך שהחיינו על כל מצוה שעושה בפעם הראשונה לאחר הגיור, אך כשמברך שהחיינו לאחר הטבילה יכולין על כל המצוות שיתחנך בהן לראשונה מכאן ולהבא.⁵

שאסורה לבעלה עד הלילה יש דמיון שלם לתרומה, וכן פשוט לי דאם אחרי שהיתה כבר בביתה עסקה בתוך הבית בדברים שיכולים לכללך אותה ורחצה אח"כ דלא שייך גזרה זו אלא כשנכנסת למרחץ בלי סבה, ואמנם גם את"ל דרבינו האו"ז מחמיר בכל אופן כיון דשאר הראשונים לית להו בכלל איסור זה, וגם אלו שאית להו לא הזכירו בדבריהם רק סמוך לטבילה, אין לנו להחמיר בדבר זה, ועיין בברכי יוסף דנטה ג"כ להקל'

ואם כן בנידוננו אחרי שיצאו בית הדין מהמקווה פעולת הגרות הסתיימה בוודאי וכבר בירכו אותו בית הדין בברכת 'מזל טוב' וכשדומה והלכו להם, הסתיימה פעולת הגרות ואין לחשוש שמא יחשוב המתגייר שמי המקלחת גיירוהו, ואין לגזור על טהרות כאמור לעיל. ומכל מקום ייתכן כי בטבילת גיורת ראוי להקפיד בזה מטעם שעלולה לצאת מזה תקלה בעתיד מאחר ואין הגיורת תמיד בקיאה להבדיל בין טבילת הגרות לטבילת הנדה ותבוא לרחוץ מיד אחרי טבילתה לנדתה במשך חייה, ותופתע מדברי הבלנית או ממי שתתמה על כך ועלולה לצאת תקלה, שמא תערער על טבילת גרותה או שלא תקפיד על רחצה במקום שנהגו לאסור והחכם עיניו בראשו.

5. כתב מרן בשולחן ערוך סימן כב זו לשונו: 'קנה טלית ועשה בו ציצית, מברך שהחיינו, דלא גרע מכלים חדשים'. וכתב שם הרמ"א: 'ואם לא בירך בשעת עשייה, מברך בשעת עטוף ראשון ושם בביאור הלכה' כתב להסתפק בזה לדעת כמה אחרונים, זו לשונו: 'ודע דאף דלכתחלה בודאי יש לנהוג כן אחרי דדעת השו"ע ועוד כמה וכמה מהאחרונים דפסקו כן כהעיסור מ"מ לאו מילתא דפסיקתא הוא דהע"ת והט"ז פסקו כהרמב"ם והביאם האו"ר והגר"א בבאוריו פוסק ג"כ כהרמב"ם דצריך לברך שהחיינו גם על תפילין מחדש [וכ"ז אם עשה אותם בעצמו אבל אם קנה התפילין מהסופר וכן לענין הציצית אם הטילם אחר בבגדו משמע מהגר"א שם דאף לדעת הרמב"ם אין צריך לברך שהחיינו אם לא שקנה עתה הטלית מחדש דצריך לברך מחמת כלים חדשים] ע"כ מהנכון שיכניס עצמו להתחייב שהחיינו מצד אחר ויכולין לפטור גם את זה בפרט אם הוא לובש עתה התפילין פעם ראשונה בימי חייו בודאי יראה לעשות עצה זו דיש פוסקים שסוברים דעל כל מצוה שאדם עושה פעם ראשונה בימי חייו יברך שהחיינו. עיין בת"ש ביו"ד בסימן כ"ח ובפמ"ג שם ובא"ר בסי' זה. ומהגר"א בסימן זה משמע שאינו סובר כהרוקח בזה' וכן כתב בספר 'כף החיים' שם סעיף קטן ב זו לשונו: 'יצא לנו לענין דינא דאין לברך שהחיינו על תפילין חדשים ואפילו בפעם הא' שבא לקיים המצוה כגון שלא לבש עדיין מימיו תפילין ועכשיו התחיל ללבוש דסב"ל, ובפרט שכן הוא דעת רוב הפוסקים וגם שכן הוא דעת מרן ז"ל מיהו טוב ללבוש בגד חדש ולברך עליו שהחיינו ולפטור את התפילין כדי לצאת אליבא דכ"ע...'. וכן הסתפק בתשובת 'ציץ אליעזר' חלק יג סימן כד לענין 'שהחיינו' בעשית מצוה לראשונה, וכדעתו אף כתב הראשון לציון הגר"ע יוסף זצ"ל בתשובת שו"ת יחווה דעת חלק ב סימן לא זו לשונו: 'והנה בספר הרוקח (סימן שעא) כתב, כל מצוה שעל האדם לעשותה צריך לברך שהחיינו בפעם הראשונה שמקיים המצוה, וראיה לזה מהברייתא (מנחות עה): כהן העומד ומקריב מנחה בירושלים אומר שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. ע"כ. וראיה זו היא לפירוש רש"י... אולם התוספות שם פירשו, שזהו במשמרות הכהנים... ואם כן הואיל ומצוה זו היתה מתחדשת מזמן לזמן, צריך לברך שהחיינו... ולפי זה אין מכאן כל ראיה לברך על מצוה שאין לה זמן קבוע, אף על פי שעושה אותה בפעם ראשונה. וכן כתב הפרי חדש יו"ד (סימן כח סק"ה),

ה. לאחר הטבילה, יניח הגר תפילין, יברך ברכות השחר⁷ וברכות התורה⁸, יקרא קריאת שמע, יתפלל שחרית אם עדיין לא עבר זמן התפילה⁸, ואם טבל

שלפי דברי הרוקח נראה שבציצית ותפילין ובכל שאר מצות שאדם מתחנך בהן לראשונה, מברך שהחיינו. אלא שנראה שהרוקח מפרש כדברי רש"י, אבל לדעת התוספות והרשב"א לא הזכיר ברכת שהחיינו לענין חינוך המצות. ולענין הלכה, כיון שדעת התוספות והרשב"א שלא לברך, ודבריהם נראים עיקר, הכי נקטינן. ועוד שספק ברכות להקל. ושלא כמו שפסק הרמ"א בהגה שהעושה מצות כיסוי הדם בפעם הראשונה בחייו צריך לברך שהחיינו... ואף על פי שהגאון רבי יהודה גרינואלד בשו"ת זכרון יהודה (חלק או"ח סימן ג), העלה שהמברך על תפילין חדשים בפעם הראשונה, יפה עושה וינחו לו ברכות על ראשו, אלא שגם החושש לדברי הפרי מגדים והמחזיק ברכה והפתחי תשובה שלא לברך, יש לו על מי שיסמוך... פוק חזי עמא דבר, והמנהג פשוט שלא לברך שהחיינו אפילו כשמתחנך בפעם הראשונה להניח תפילין חדשים. וכלל גדול בידינו ספק ברכות להקל'.

וכדבריהם כתב בתשובת 'משנה הלכות' חלק ו סימן ו ז' לשונו: 'ומאן יקיל ראשו נגד כל הני אריות במקום ספק ברכה לבטלה ובפרט כי ברכות שהחיינו רשות הם... לכן פשוט דאין לברך שהחיינו. ומיהו מש"כ בשם מ"ב שילבוש מלבוש חדש הנה ודאי מהיות טוב הרוצה ללבוש מלבוש חדש ולברך שהחיינו הרי זה זריז ונשכר...'

ויעויין עוד בדברי ה'מנחת יצחק' בתשובה חלק א סימן קכט, הובאו לעיל הערה 3 ביחס לברכת 'שהחיינו' לאחר הטבילה, וב'דעת תורה' למהרש"ם אורח חיים סימן כב.

6. ברכות השחר ניתן לברך גם אם לא מחוייב בהן כגון שלא שמע קול תרנגול או לא ניעור כעת משנתו וכו' וכך פסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן מז סעיף ח ז' לשונו: 'כל הברכות האלו אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או לא לבש או לא חגר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם'. וברמ"א שם הגיה ז' לשונו: 'ויש אומרים דאפילו לא נתחייב בהן מברך אותן, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. וכן המנהג, ואין לשנות' וכן הוא בתשובות יביע אומר אורח חיים חלק ה סימן י אות ג.

7. ילקוט יוסף הלכות ברכות התורה, אורח חיים סימן מז סעיף לד, ז' לשונו: 'גר צדק שעלה מן הטבילה לשם גירות, יש לו לברך ברכות התורה קודם שיעסוק באיזה פסק או דברי תורה, אפילו אם בירך ברכות התורה בבוקר'.

ויעויין משנה ברורה אורח חיים סימן נב סעיף קטן י בשם מאמ"ר ומעשה רב שיכול לברך ברכת השחר כל היום כל זמן שלא חוטפתו שינה. ויעויין עוד בתשובות יחווה דעת לגרע"י זצ"ל חלק ד תשובה ד. ואף להחולקים, הובאו דבריהם בבה"ל שם סימן נב, יכול לברך עד ארבע שעות ביום לפחות או אף עד חצות.

8. ואם עבר זמן התפילה או זמנה של מצווה אחרת המוגבלת בזמן, אין עליו חיוב תשלומים, כפי שענה לי הרה"ג דב ליאור שליט"א במכתב תשובה, ז' לשונו: 'מתגייר שטבל האם לאחר טבילתו צריך לחזור ולברך ברכות השחר, ברכות התורה, להניח תפילין, לקרא קריאת שמע וברכותיה וכו'? תשובה: אדם שמתגייר ומקבל על עצמו את שמירת התורה והמצוות, באותו רגע חלים עליו החיובים, אם לפני זה באותו יום בטרם גיורו הוא ברך משהו כשהוא עדיין לא היה חייב - ולכן לאחר קבלת המצוות בעקבות גיורו הוא מתחייב למשל לברך ברכות התורה. לענין קריאת שמע של שחרית, היות והחיוב הוא לכמה שעות וכן לענין תפילת שחרית - אינו חייב להשלים. זה דומה למי שהיה אונן בשעות הבוקר וקברו את מתו בצהריים - אינו חייב להשלים, כי אז הרי היה פטור מדין אונן, ולכן כל מצוה שעשה בטרם גיורו אבל מצוה זו אינה צמודה לזמן - הוא מתחייב משעת גיורו, אך אם המצווה תלויה בזמן, ועבר הזמן - אינו מתחייב להשלים'.

בראש חודש יתפלל מוסף⁹, גם אם עשה כל זאת בטרם הטבילה.¹⁰

ו. תאריך הלידה העברי של הגר הוא היום בו הוא נולד, אך ראוי שהגר יציין ויחגוג את התאריך העברי של היום בו השלים את גיורו כפי שחוגגים יום הולדת.¹¹

9. שכן זמנה כל היום, כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים סימן רפו סעיף א זו לשונו: 'זמן תפלת מוסף מיד אחר תפלת השחר ואין לאחריה יותר מעד סוף ז' שעות. ואם התפלל אותה אחר שבע שעות נקרא פושע ואעפ"כ יצא י"ח מפני שזמנה כל היום...' ואם כבר הגיע זמן מנחה כשסיים את תהליך הגיור, יתפלל מנחה קודם ואחר כך מוסף [אם הוא מתפלל ביחידות], כמבואר בשולחן ערוך וברמ"א שם סעיף ד זו לשונו: 'היו לפניו שתי תפלות, אחת של מנחה ואחת של מוספין, כגון שאיחר מלהתפלל תפלת מוסף עד ו' שעות (ומחצה, טור) שהוא זמן תפלת מנחה, צריך להתפלל של מנחה תחלה ואח"כ של מוסף. הגה: ומיהו אם הקדים של מוסף, יצא (ב"ש הרשב"א). וי"א דהיינו דוקא שצריך עתה להתפלל שתיהן, כגון שרוצה לאכול ואסור לו לאכול עד שיתפלל מנחה, אבל אם א"צ עתה להתפלל מנחה יכול להקדים של מוסף. הגה: ומיהו אם הגיע מנחה קטנה יתפלל מנחה תחלה'.

ואם טבל ביום שני או חמישי, מן הראוי שישמע קריאה בתורה לאחר הטבילה אם הדבר מזדמן לו, יעויין בתשובת 'הודה יעלה' סימן נא שחיוב הקריאה הוא בכל היום, יעויין שם. 10. שהרי עכשיו הוא במדרגת 'מצווה ועושה', במה שלא היה מצווה עליו קודם הטבילה. ועיין במאמר בסוף הספר על מעמד הגר בשלבי הגיור השונים, ביחס ל'מל ולא טבל', שאף שיש פוסקים לחייב במצוות את המתגייר תיכף שמל אף בטרם טבל, וכל שכן אם כבר קיבל מצוות, מכל מקום גם לשיטתם נוסף בו חיוב לאחר הטבילה, לכל הפחות ביחס למצוות עשה. ומאחר ותפילין מצוותן כל היום, אין כל גריעותא אלא טיבועתא בלבד במה שיניח המתגייר תפילין לאחר הטבילה. יש בדבר גם משמעות רוחנית למתגייר עצמו ואף משמעות הלכתית לכך שמיד בעלייתו למקוה מקיים מצוות, [ואף משמעות הלכתית אולי לענין תוקף הגיור, ואכמ"ל].

וראיתי מי שרצה להשוות את דינו של גר הטובל, לפסיקת השולחן ערוך בהלכות אבלות [יורה דעה סימן שצו סעיף ג], גבי קטן שמתו הוריו בהיותו קטן, והגדיל בתוך ה'שבעה' שפטור מן השבעה. ושם הביא ה"ט"ז מחלוקת מהר"ם מרוטנבורג ותלמידו הרא"ש, דלמהר"ם על הקטן להתאבל שבעה ושלשים אחר שיגדיל, כדין שמע שמועה ברגל, ואילו לרא"ש פטור מאחר והוא לאו בר חיובא בעת שחלה עליו חובת האבילות, ושוב לא התחייב בה לאחר שיגדיל. והט"ז עצמו חילק בין חיובים שעיקרם שעה ראשונה של חלות החיוב [כגון אבלות] שאם שעה ראשונה לא היה חייב, כל עיקרו של חיוב בטל, לבין חיוב מצווה מתמשכים שאף שבשעה ראשונה לא יכול לצאת ידי חובה מכל מקום מחוייב בדבר בכל עת שיוכל לקיים המצווה. ובנידון שלנו בין כך ובין כך יהיה מחוייב בתפילין שהרי זמנה בכל היום וברגע שעלה מן הטבילה כבר מחוייב במצוות ולכולי עלמא יניח תפילין. ואף אם יעלה על הדעת לומר שנפטר בהנחת תפילין שהניח בטרם טבל, מכל מקום יכול אדם להניח תפילין כל היום כולו ולא הוי ברכה לבטלה אלא אדרבה קיום מצווה, ופשוט.

אמנם לגבי ברכת המזון נראה שעל סעודה שאכל קודם הגיור אינו מברך לאחר הטבילה, שכן הברכה היא על האכילה עצמה ולא על היות המזון בגוף האדם [חזון אי"ש אורח חיים סימן כח סק"ד].

11. הרה"ג הרב דב ליאור שליט"א, תשובה באתר 'ישיבה'.

❖ ציצית ותפילין ❖

ז. רשאי המתגייר לתרגל הנחת תפילין לפני הגיור,¹² וכן הדין ביחס לעטיפת

12. ביחס לקיום מצוות על ידי נכרי כתב הרמב"ם הלכות מלכים פרק י, זו לשונו: **'בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה'**. אמנם שם העיר הרדב"ז כ': **'מכל מקום במצות שצריכין קדושה וטהרה כגון תפילין ס"ת ומזוזה אני חוכך להחמיר שלא יניחו אותם לעשותן'**, וזה מצד הבדל הקדושה שיש במצוות אלו, כמו שכתב הר"מ פיינשטיין זצ"ל [אגרות משה יורה דעה ב, ז]: **'משום שבקדושה דסת"מ אנו מחוייבין מצד הקדושה שלא יהיו בידם'**, או מצד שהן מיוחדות לישראל ואינן מצוות הבאות גם מצד דרך ארץ ומחשבה אנושית שיכולה לחייב אותן, והן מבדילות בין ישראל לעמים. אך הרמב"ם שם וכן הרדב"ז המתייחס לדבריו עסקו בנכרי המבקש לקיים מצוה ולהשאר נכרי, אבל בנידוננו שהמתגייר מניח את התפילין מצד רצונו להיות יהודי נראה שגם הרדב"ז יודה שיכול להניח תפילין.

אמנם גם באופן כזה סבר הר"מ שטרנבוך להחמיר, כלשונו בתשובות והנהגות כרך א סימן תקל"ה: **'נשאלתי בימים אלו מگر צדק שעומד בשלב אחרון לפני גירותו, ובא לקנות טלית ותפילין אי מותר לו להניחן, והתתיר לו רק ציצית ע"פ הרמב"ם פ"ז דמלכים (ה"י) שב"נ שרוצה לעשות מצוה מקבל שכר, אבל בתפילין שיש בהם קדושה, נראה שאין להניחן ביד עכו"ם שזהו זלזול לקדושתן, ועוד שתפילין הוא אות בינינו להקב"ה ואסור להניחן כשהוא עדיין עכו"ם, ולכן אמרתי שלא לתת לו תפילין ויקבל אותם רק לאחר שיתגייר, וכן מצאתי ברדב"ז...'**

ובתשובת 'מים חיים' לרב רפאל מילדולה, חלק יורה דעה סימנים נא-נג, הביא כמה דעות להתיר ולאסור הנחת תפילין למי מהאנוסים החפץ בכך אלא שטרם נימול אך הוא מזרע אברהם, דעה אחת סוברת להתיר הנחת תפילין ופתיחת היכל ואחיזת ספר תורה, דעה אחרת מתירה ספר תורה אך אוסרת תפילין, ודעה אחרת אוסרת בשניהם.

הרב בנימין טבדי, רב קהילת 'שטיבל יד בנימין' ברעננה, הראני תשובה מליקוטי תשובות 'דעת נוטה' חלק שלישי, תשובת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, בענין הנחת תפילין לנכרי, זו לשונו שם תשובה תשפ': **'האם לגוי העומד להתגייר מותר להניח תפילין. תשובה: עיין מש"כ בדרך אמונה פ"י ממעשר שני ה"י בה"ל ד"ה ויש, מיהו בדעתו להתגייר יש דיעות בזה עיי' יבמות מו, ב ותשו' רעק"א סימן א' בדבריו על הלכות מעשר שני העלה למסקנה כי הנכרי יכול לעשות מצוות דרך אקראי, כאכילת מע"ש בירושלים. ובתוספות ישנים בבלי יבמות מח עמוד ב [ושמא ט"ס בתשובת דעת נוטה שם וצ"ל מח במקום מו] כתב בעניין שביתה בשבת בטרם התגייר זו לשונו: 'זה גר תושב ולא הספיק למולו בין השמשות... משמע דהשתא ישבות ואם ירצה לחייב עצמו משביתת שבת הרשות בידו. ותימה דאמרין עובד כוכבים ששבת חייב וי"ל דזה כיון דדעתו להתגייר מצי לשבות. וא"נ דאף כי אינו מצווה על שבת מ"מ אנחנו מצווים שלא לחלל שבת על ידינו לצוות לו ישראל לעשות מלאכתו' ואם כן יש מעמד שונה למתגייר מנכרי אחר. [וכן רמז בתשובה להתיר מדברי המהרש"א המובאים בתשובת רעק"א להתיר תלמוד תורה לנכרי, אף שרעק"א חלק עליו שם].**

מבואר שהגר"ח לא חש לדברי הרדב"ז בעניין קדושת וטהרת התפילין, וכן זלזול בקדושתן, מחמת שמדובר במי שמחשיב את התפילין לדבר חשוב וקדוש, שהרי רוצה להיות ליהודי המחוייב במצוה, ואם כן לפי תשובה זו ניתן לאפשר למתגייר להניח תפילין. ואם התפילין נעשו עבור אותו מתגייר, ולא נכתבו בסתם עבור כל יהודי שירצה לקנותן ולהניחן, אף למחמירים שלא לתת לנכרי תפילין יתירו בתפילין אלו, כמו שדייק הנצי"ב זצ"ל